

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: СТАН ТА НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Венцковський Дмитро Юрійович,
кандидат економічних наук

Сучасна фінансово-економічна криза в Україні є найбільшою за останні двадцять років. Україна зіткнулася з новою якістю загроз, що обумовлюється зовнішньою військовою агресією. Поступове зниження рівня відкритості національної економіки не забезпечило формування достатньої стійкості до зовнішніх викликів та загроз. При цьому вітчизняні експортери виявилися не готовими до розгортання з боку РФ повноцінної торговельної війни. Метою статті є визначення загроз економічній безпеці держави у сфері зовнішньоторговельного співробітництва та розроблення практичних пропозицій і рекомендацій для забезпечення прийняття управлінських рішень. Загрозами зовнішньоекономічній безпеці є: втрата частини експортного потенціалу національної економіки; загострення валютної кризи; втрата експортерами цінних чинників конкурентоспроможності; нестратегічна міжнародна товарна спеціалізація; зрив фактичної імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Держава має вжити системних заходів у таких сферах: формування національної експортної ініціативи; стабілізація валютного ринку; усунення бар'єрів для реалізації експортних можливостей вітчизняного бізнесу; реорганізація системи адміністрування у сфері експорту; формування ефективної системи лобювання інтересів експортерів.

Ключові слова: економічна безпека, зовнішньоекономічна безпека, зовнішньоторговельний обіг, експортна стратегія, виклики, загрози.

VENTSKOVSKYY DMYTRO

FOREIGN ECONOMIC SECURITY: CONDITION AND DIRECTIONS OF PROVIDING.

The current financial and economic crisis in Ukraine is the highest in the last twenty years. Ukraine faced new threats quality, which is due to external military aggression. The gradual decrease in the level of openness of the national economy did not provide sufficient resistance to the formation of external challenges and threats. This domestic exporters were not ready for deployment by the Russian Federation full trade war. The article is to determine the threats to economic security of the state in the field of foreign cooperation and development of practical suggestions and recommendations for decision-making. External security threats are: loss of export potential of the national economy; aggravation currency crisis; loss exporters of price competitiveness factors; non-strategic international commodity specialization; the failure of actual implementation of the Association Agreement between Ukraine and the EU. The state must take systematic measures in the following areas: formation of a national export initiative; stabilization of the currency market; removal of barriers to the implementation of export opportunities of domestic business; reorganization of the system of administration in exports; the formation of an effective system of lobbying exporters.

Keywords: economic security, foreign economic security, foreign trade turnover, export strategy, challenges, threats.

Сучасна фінансово-економічна криза в Україні є найбільшою за останні двадцять років. На протигагу тенденціям зростання світової економіки, в Україні відбувається стрімке погіршення показників зростання реального ВВП, пік якого, як прогнозується, припаде на 2015 рік. Згідно з оптимістичними очікуваннями [1], економічний спад у 2015 р. вдасться стримати на рівні -5,5 %, і за сприятливих умов уже в 2017 р. буде досягнуто зростання у 3 % (реальний ВВП становитиме -13,1 % до 2008 р.). Водночас, згідно з песимістичними очікуваннями, ВВП у 2015 р. може знизитися на 8,6-11,9 %. За найгіршим сценарієм рецесія буде поглиблюватися і в наступні роки, а ВВП знизиться на додаткові 7 % у 2016 р. і -3 % у 2017 р. Таким чином, горизонт відновлювальних процесів розтягнеться щонайменше на 5-6 років, а реальний ВВП становитиме -30,7 % від рівня 2008 р.

Теперішні умови соціально-економічного розвитку України актуалізують виклики та загрози, пов'язані зі здатністю держави забезпечувати у середньо- та довгостроковій перспективі необхідний стан її економічної безпеки. Україна зіткнулася із ситуацією, за якої загрози національним інтересам та національній безпеці в економічній сфері зі стану потенційних трансформувалися в реальні [2, стаття 7]. Глибину сформованих проблем було висвітлено в Аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки» [3].

Вітчизняне наукове середовище приділяє значну увагу проблематиці забезпечення належного стану економічної безпеки держави. Одними з останніх та найбільш актуальних дослі-

джені є роботи О. Власюка [4], А. Сухорукова [5], О. Ляшенко [6], Л. Шемаєвої [7], Н. Юрків [8] тощо. Автори дають ґрунтовну оцінку сучасним тенденціям та проблематиці забезпечення економічної безпеки, систематизують чинники зміцнення економічної безпеки та пропонують напрями удосконалення державної економічної політики. У тісному зв'язку науковцями досліджуються проблеми зовнішньоекономічної, зокрема зовнішньоторговельної складової економічної безпеки [9,10]. Водночас існує потреба певного осучаснення викликів та загроз економічній безпеці, адже Україна зіткнулася з принципово новою якістю загроз, що передусім обумовлюється зовнішньою військовою агресією.

Метою статті є визначення викликів та загроз економічній безпеці держави у сфері зовнішньоторговельного співробітництва та розроблення практичних пропозицій і рекомендацій для забезпечення прийняття управлінських рішень.

Ескалація негативних наслідків від розгортання нинішньої фінансово-економічної кризи особливо гостро і болісно проявляється під тиском руйнівного впливу військового протистояння на Сході країни та анексії АР Крим. Безпрецедентне фізичне знищення виробничих потужностей (вже знищено майже 10 % виробничого комплексу) та масштабна зупинка промисловості (понад 25 %) критично позначається на зовнішньоторговельній діяльності України, яка залишається ключовим чинником вітчизняної економіки. Посилюються загрози остаточної втрати значної частини експортного потенціалу національної економіки, що потребує прискореного заміщення втрачених торговельних ніш новими напрямками спеціалізації [13].

Зовнішньоторговельний обіг України за товарами у 2014 році склав 106,6 млрд дол. США

[тут і надалі 11], що навіть за умов суттєвого скорочення впродовж останніх років (на 28 % до рекордних обсягів 2008 року) все одно становить майже 80 % до національного ВВП. На жаль, поступове *зниження рівня відкритості національної економіки* (відношення товарного експорту до ВВП скоротилося з 50 % у 2004 році до 35,5 % за результатами 2013 року, за середнього світового рівня у 24,7 %) *не забезпечило формування достатньої стійкості до зовнішніх викликів та загроз* [12]. Вітчизняні експортери є критично вразливими до цінової кон'юнктури. Різкий приріст експортної виручки (на рівні до більш ніж 30 % у 2008, 2010 та 2011 роках), що змінюється стрімкими спадами (зниження на 40 % у 2009), формують «шокові» наслідки для економіки. Зокрема зниження обсягів експорту (у 2014 р. на 14,6 %) вкотре стало одним із найвагоміших чинників загального економічного спаду.

Упродовж десятиліття зовнішньоторговельна діяльність виконувала швидше деструктивну функцію для національної економіки. Численні прорахунки державної політики сприяли занепаду цілих галузей, орієнтованих на експорт, тоді як імпорتنій експансії сприяли відверто волюнтаристська валютна політика, підсилена безвідповідальним нарощенням кредитного тиску. Про перекося державної політики свідчить динаміка збільшення імпоротної ємності внутрішнього ринку України. Товарний імпорт лише за 2005-2008 рр. зріс втричі (до рівня 2004 р.), до майже 82 млрд дол. США. Після кризи 2008–2009 рр. імпортна експансія лише прискорила темпи і в 2012 р. товарний імпорт перевищив докризові обсяги відміну від експорту, приріст якого був значно повільнішим (рис. 1).

Орієнтування на споживацьку модель призвело до критичних перекося зовнішньоторговель-

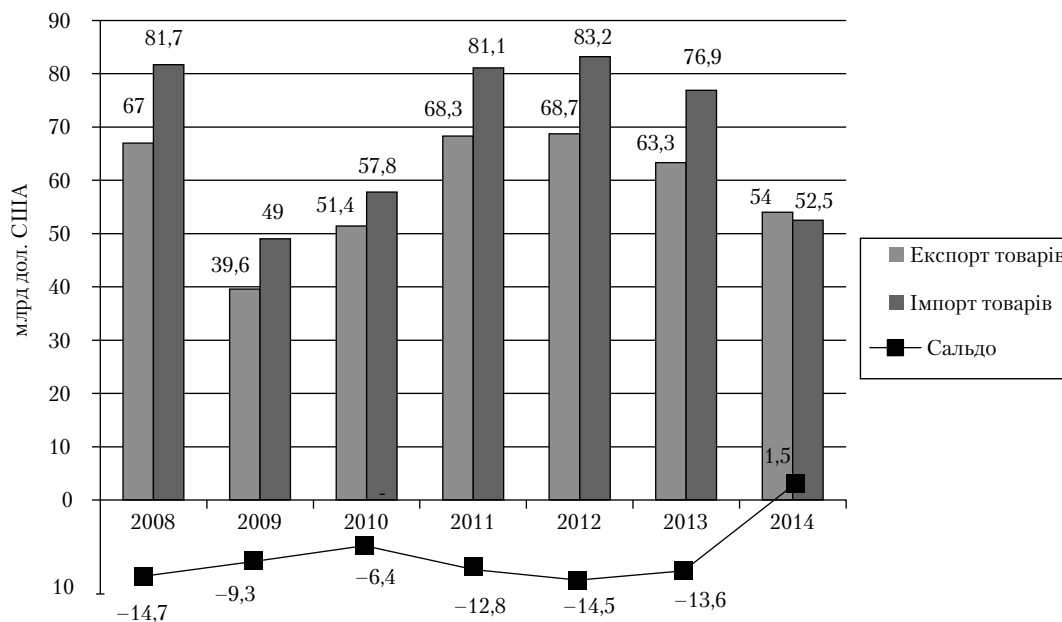

Рис. 1. Динаміка зовнішньоторговельної діяльності України у 2008–2014 рр., млрд дол. США

ного балансу країни. Від'ємне сальдо невпинно зростало з 2005 року, сягаючи 13,6–14,7 млрд дол. США у 2008–2013 рр. Рекордна за останні п'ятнадцять років девальвація гривні частково розвантажила дисбаланси, накопичені за роки політики фіксованого курсу. Разом із падінням експорту товарів, імпорт скоротився на 31,7 %. Відбулося різке вирівнювання балансу зовнішньоторговельного обігу. Зокрема, за підсумками 2014 року експорт товарів вперше з 2004 року перевищив обсяг імпортованої продукції (на 1,51 млрд дол. США). На тлі вичерпання інших механізмів такий болючий крок, як трикратна девальвація національної грошової одиниці, забезпечив загалом конкурентоспроможний валютний курс, що у середньостроковій перспективі дасть можливість економіці перегрупуватися та запустити нові точки зростання. Особливої тактичної ваги це набуває в умовах масштабного виснаження національної економіки військовими діями на Донбасі, обтяжене тимчасовою окупацією АР Крим.

Україна впритул наблизилася до невідоротних трансформацій у сфері зовнішньоторговельного співробітництва. Практично йдеться про «шокову терапію», за якої експортери, зіткнувшись із сучасними реаліями витіснення з традиційних ринків збуту, передусім з ринку Росії, мають усвідомити всю повноту необхідності масштабної географічної та товарної диверсифікації.

Географічна структура вітчизняних експортних поставок концентрується (у 2014 р. сукупно 87 %) на ринках: ЄС (у 2014 р. частка зросла до 31,5 % проти 26,2 % у 2011 р.), СНД (частка істотно знизилася до 28,5 % проти 39,2 % у 2011 р.) та країн Азії (у відповідні роки частка збільшилася з 24,8 % до 27,1 %) (рис. 2). З цих же регіонів надходить 90 % імпорту.

При цьому в розрізі цих регіонів поставки не є диверсифікованими. Для порівняння – понад

70 % збуту вітчизняних товарів забезпечують усього 18 країн, понад 80 % імпорту теж надходить із 18 країн. Залишається значний нереалізований потенціал розширення географічної присутності вітчизняних виробників, відтак необхідності активізації товарної експансії.

Нинішня товарна структура зовнішньоторговельного обігу не відповідає національним інтересам України у забезпеченні паритетності товарообміну. Основу українського товарного експорту становлять сировинні товари та товари з відносно низькою доданою вартістю (недорогоцінні метали, мінеральні продукти та сільськогосподарська сировина формують понад половину експорту країни). Небезпечними викликами економічній безпеці є зміни у структурі експортних товарних поставок за рівнем технологічності. За підсумками 2014 р. значно зросла частка низькотехнологічних товарів (до 26 %, або 14 млрд дол. США, що на третину більше за рівень 2008 р.), натомість високотехнологічні та середньо-високотехнологічні товари разом склали лише 19,2 % (причому зниження виручки від рівня 2008 р. становило майже 35 %). Загалом відновлюється тенденція до заміщення технологічних сегментів вітчизняного експорту нетехнологічними товарними позиціями (68 % товарного експорту). На відміну від експортних поставок, імпортний попит України на 45 % забезпечується товарами кінцевого споживання, а за характером технологічності понад третину імпорту становлять високотехнологічні та середньо-високотехнологічні товари.

Поточні зміни у структурі експорту супроводжуються значними втратами фактичної виручки. Порівняно з докризовим 2007 р. рекордно скоротилася частка недорогоцінних металів у сукупному експорті (з 42,2 % до 28,3 % у 2014 р.), частка хімічної промисловості знизилася з понад 10 % до 6,8 %. Лише у 2014 році металурги

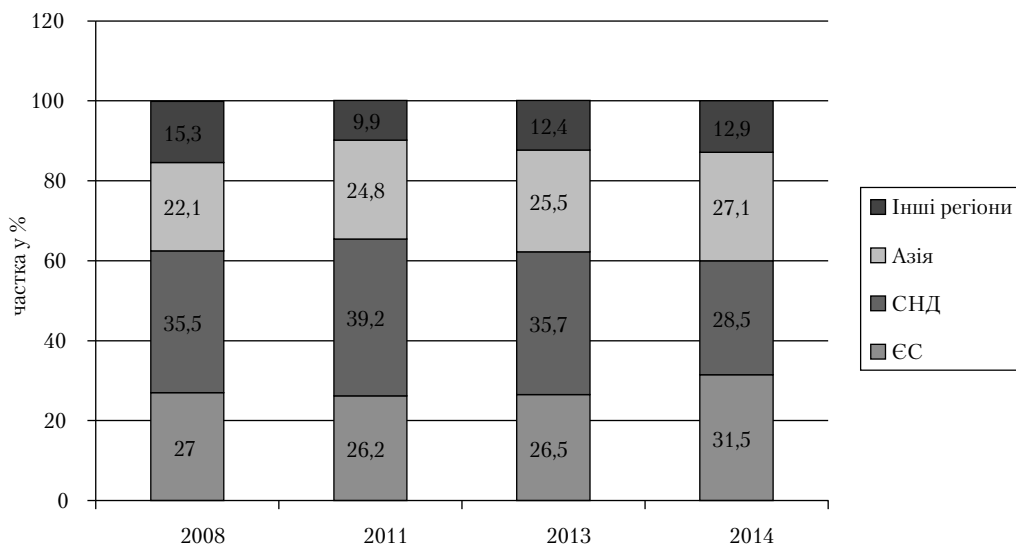

Рис. 2. Географічна структура товарного експорту України у 2008–2014 рр., у % до усього

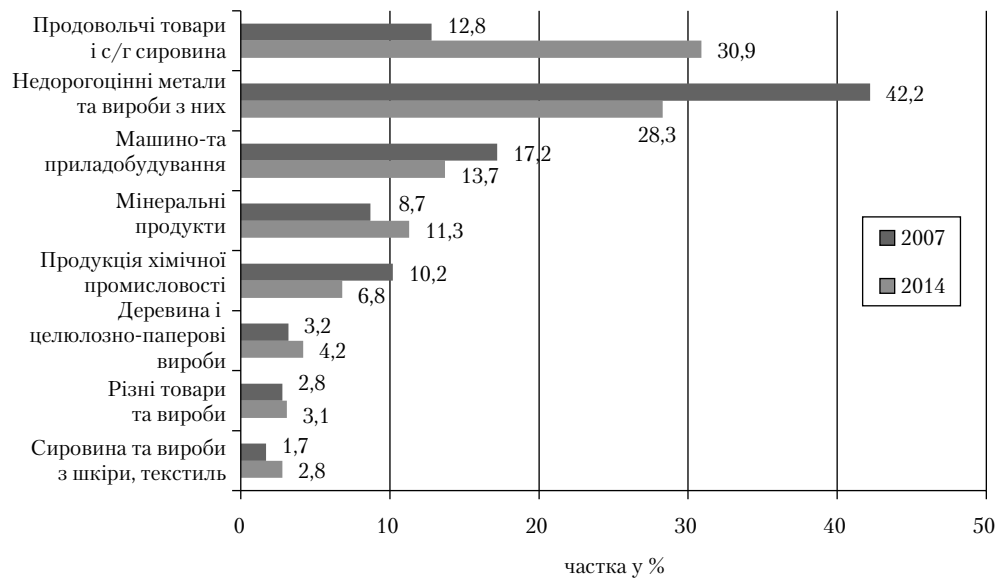

Рис. 3. Товарна структура експорту України у 2007 та 2014 роках, % до усього

недоотримали 13 % (до рівня 2013 р.) експортної виручки (до рівня 2008 р. вона скоротилася майже удвічі). Хімічна промисловість у 2014 р. втратила 28 % (до рівня 2013 р.) експортної виручки, а відносно 2008 р. спад сягнув 39 %. Виробники відповідної продукції одними з перших перейшли у рецесію через проблеми енергозатратності немоделізованих виробництв (здорожчання імпортованих енергоносіїв критично вдарило по цих галузях), що посилювалося значним зниженням зовнішнього попиту. Втрат зазнали експортери машинобудівної продукції (у 2014 р. виручка впала на третину, до рівня 2013 р.). Водночас 2014 р. відзначився переломним моментом для зовнішньоторговельної спеціалізації українського експорту. Продовольчі товари та сільськогосподарська сировина вперше перевищили недорогоцінні метали за часткою у сукупних поставках (сукупна частка збільшилася до 30,1 %) (рис. 3).

Погіршення торговельних умов та скорочення вітчизняного платоспроможного попиту обумовили значне зниження імпоротної ємності вітчизняного внутрішнього ринку. У 2014 р. Україна рекордно скоротила імпортованих товарів на майже 32 % (до 52,5 млрд дол. США). Найбільше скоротилися поставки із СНД (на 43,7 %, зокрема із РФ більш ніж удвічі), майже на третину – з Азії і майже на чверть – із ЄС. У підсумку 2014 р. частка країн ЄС у вітчизняному імпорті сягнула рекордних 40 %.

Слід зазначити, що за окремими позиціями падіння імпортованих поставок у 2014 р. перевищило кризовий 2009 р. У товарному розрізі найбільше скоротилися поставки мінеральних продуктів (на 36 % до рівня 2013 р. і вдвічі у порівнянні з 2011 р.), а їхня частка в імпорті зменшилася до 27,3 %. Імпортованих товарів машинобудування знизився у 2014 р. на 38 %, внаслідок чого частка у

загальній структурі поменшала до 23 %. У 2014 р. Україна суттєво скоротила споживання імпортованих товарів із високим ступенем промислової переробки. Зокрема на 32 % знизився імпортована продукція кінцевого споживання та на 25 % – напівфабрикатів і конструкційних матеріалів.

Упродовж останніх принаймні десяти років торговельна політика РФ цілеспрямовано скеровувалася на обмеження доступу вітчизняних експортерів на її внутрішній ринок. Керівництво РФ не приховувало політичної ангажованості у розгортанні торговельних війн з Україною. Якщо у 2005 р. все починалось із обмеження вітчизняних поставок сирної та молочної продукції, то вже до 2013 р. риторика обмежень охопила практично всі сфери співробітництва. Оцінку агресивним діям РФ було висвітлено у новій редакції Стратегії національної безпеки України, зокрема їх класифіковано як торговельно-економічну війну [14].

РФ активно поширює деструктивну позицію на країни СНД, що спричинило зниження частки даного експортного вектору з 39,2 % у 2011 р. до 28,5 % у 2014 р. У більшості випадків російська сторона повністю ігнорувала правила та процедури СОТ щодо запроваджуваних обмежень та користувалася недоліками громіздкої бюрократизованої системи СОТ з реагування на подібні порушення. Зрештою у 2014 р. зовнішньоторговельні відносини України з РФ остаточно вийшли за рамки мирного співіснування. Підтримувані РФ військові дії на Донбасі призвели до масштабного розриву внутрішньодержавних виробничо-коопераційних зв'язків через ізоляцію та знищення значної частки виробничого потенціалу країни. РФ несе пряму відповідальність за втрату Україною значної частки виробничо-експортного потенціалу.

Вітчизняні експортери виявилися не готовими до розгортання з боку РФ повноцінної торговельної війни (експорт до РФ за три роки скоротився вдвічі до 9,8 млрд дол. у 2014 р., а недоотримана виручка за цей час сягнула майже 17 млрд дол. США). Всупереч вимогам СОТ та раціональної логіки сусідства, цілеспрямоване витіснення українських виробників з внутрішнього ринку РФ сприяло усуненню домінант цього географічного напрямку для збуту вітчизняних товарів. Зосередивши у 2011 р. рекордні 29 % українського експорту товарів, що було навіть більше за ЄС, частка ринку РФ у 2014 р. ледь перевищила 18 %.

Ключові вітчизняні експортноорієнтовані галузі зазнали значних збитків через згорання зовнішньоторговельної діяльності з РФ. Основу експорту до РФ становить продукція машинобудування, недорогочінні метали, мінеральні продукти, продовольчі товари та сільськогосподарська сировина (сукупно у 2011 р. на ці товари припадало майже 85 % експорту до РФ або 16,5 млрд дол. США). За підсумками 2014 р. виручка від експорту даних товарів до РФ скоротилася у 2,4 раза до 7 млрд дол. США.

Гострота загроз економічній безпеці України обумовлюється високим ступенем залежності цільних вітчизняних галузей від поставок саме на ці ринки. Ця тенденція залишається критичною навіть в умовах різкого скорочення обсягу поставок до РФ. Зокрема вітчизняні експортери машинобудування у 2014 р. 44,2 % продукції постачали до РФ (у 2011 р. – 60,7 %), хімічна промисловість – 36,5 % (у 2011 р. – 27 %), деревообробна промисловість – 33,9 % (38,1 % у 2011 р.) тощо.

Агресивна та недобросусідська торговельна політика РФ болісно вдарила по вітчизняних підприємствах, що експортують високотехнологічну продукцію (у 2014 р. на ринок РФ скеровувалося 27,8 % такої продукції) та середньо-високотехнологічні товари (залежність від ринку РФ в окремі роки сягала 50 %). Ринок РФ залишається найбільшим споживачем вітчизняних товарів кінцевого споживання (у 2014 р. на РФ припадало 30,3 % експорту таких товарів). Саме до Росії експортується найбільша частка продукції з високою доданою вартістю. Це створює ризики відсутності альтернативних ринків збуту для вітчизняної продукції, водночас – можливість для української економіки сформувати принципово нову експортну модель, яка б відповідала концепції забезпечення економічної безпеки держави.

Водночас у результаті торговельного протистояння Україна зрештою отримала імпульс до необхідності практичного забезпечення диверсифікації імпорту енергетичних товарів. На відміну від структури експортних поставок до РФ, яка загалом є збалансованою за ключовими критеріями, структура імпорту традиційно концентрувалася навколо поставок мінеральних про-

дуктів. (у 2014 р. частка складала 50,2 %, а в 2011 р. – взагалі сягала 69,3 %). Останніми роками Україна здійснювала дієві кроки до зниження залежності від РФ у поставках мінеральних продуктів. Цьому, зокрема, сприяло газове протистояння, обумовлене непоступливістю РФ у досягненні компромісу в поставках природного газу. До перших додатних результатів слід віднести зниження у 2014 р. до 39,2 % частки РФ (до 63,8 % частки СНД) у сукупному українському імпорті мінеральних продуктів, тоді як ще у 2011 р. на РФ припадало 70,9 % (СНД – 87 %) відповідних поставок.

Пошук рівноваги у торговельному співробітництві України з РФ можливий лише за умови повноцінної верифікації міжнародних стандартів торгівлі. Це могло б гарантувати принаймні базові права сторін в умовах невідворотності періодичних торговельних суперечок.

Українська економіка надалі залишатиметься експортноорієнтованою, що є об'єктивним відображенням її наявної виробничої структури. Слід позбуватися спекуляцій довкола доцільності такої моделі, адже внутрішній товарний ринок здатен спожити лише незначну частину експортної продукції. Водночас вітчизняна економіка є надмірно імпортозалежною. Нова якість такої залежності полягає у тому, що разом із критичним імпортом (передусім енергетичні товари), значну частку формують виробнича сировина та конструкційні матеріали, які Україна об'єктивно не здатна замінити. За таких умов пріоритетом державної політики економічних реформ та перетворень є забезпечення належного стану зовнішньоекономічної безпеки на засадах збалансування та оптимізації залежності загального економічного розвитку від експортної динаміки.

Ескалація загроз зовнішньоекономічній безпеці України сприяє низка чинників:

- неврегульованість питання автоматичного та у повному розмірі відшкодування ПДВ експортерам;
- слабкість держави, як суб'єкта зовнішньоторговельної дипломатії у захисті вітчизняних експортерів на зовнішніх ринках;
- зниження бюджетного потенціалу державної підтримки експортерів в умовах режиму жорсткої економії;
- відсутність ресурсів для використання механізмів державних експортних гарантій, страхування та кредитування;
- низький рівень інтеграції державного капіталу до приватних експортних ініціатив;
- недостатні темпи узгодження та адаптації технологічних регламентів у вітчизняну практику, зокрема через високу вартість відповідних процесів;
- надмірне регуляторне обтяження експортної діяльності.

Розвиток міжнародної спеціалізації України у відповідності до національних економічних ін-

тересів обумовлюється критичною необхідністю розширення географічної та товарної спеціалізації вітчизняних експортерів, а також якісними критеріями конкурентних переваг, заснованих на класі технологічності та ступені переробки товарів. **У цьому аспекті загрозами зовнішньо-економічній безпеці є такі процеси.**

1. Невідновна втрата частини експортного потенціалу національної економіки. Незалежно від перспектив припинення воєнних дій на Донбасі та повернення даного регіону під економічну юрисдикцію України національна економіка у середньостроковій перспективі *не зможе відновити знищені виробничі фонди та поновити експортні поставки*. Передусім йдеться про продукцію машинобудування, хімічної промисловості та металургію.

2. Поширення ефекту «подвійного просідання» зовнішньоторговельної динаміки. Розрив внутрішньодержавних виробничо-коопераційних зв'язків через подальшу ескалацію військових дій на Донбасі може спровокувати чергову хвилю «ланцюгового» спаду у суміжних експортоорієнтованих галузях економіки. *Загальний економічний спад може виявитися глибшим та тривалішим за очікувані часові межі.*

3. Загострення валютної кризи. Неврегульованість питань внутрішнього валютного ринку, що супроводжується різкими девальваційними просіданнями української гривні, критично позначається на зовнішньоторговельній діяльності. В умовах одночасного функціонування декількох паралельних валютних курсів та витіснення валютно-обмінних операцій в «тінь», критичних обсягів набули квазі-імпортні операції для виводу валюти за кордон, а також масштаб неповернення експортерами валютної виручки.

4. Колапс внутрішнього ринку в умовах згорання експорту та високої імпортозалежності. Зниження експортних можливостей обумовило різку корекцію платоспроможного попиту на внутрішньому ринку, який залишається критично імпортозалежним. Експортоорієнтовані галузі не адаптовані до потреб внутрішнього ринку і не можуть здійснити імпортозаміщення у необхідних обсягах, відтак не працює механізм абсорбції «експортних шоків», що обтяжуватиме перспективи економічного відновлення.

5. Втрата експортерами цінових чинників конкурентоспроможності. Критичний рівень енергоємності виробництва в умовах зростання цін на енергоресурси унеможливає підтримання необхідного рівня конкурентоспроможності вітчизняних виробників. Випереджальне зростання собівартості товарів, обумовлене також необхідністю запровадження більш високих технічних стандартів, призведе до значної втрати ринкової частки як на внутрішньому, так і зовнішніх ринках збуту.

6. Неперспективна міжнародна товарна спеціалізація. Вимушена трансформація товарної

структури експорту України не відповідає національним інтересам країни. Часткова диверсифікація експортних поставок у рамках розширення доступу на ринки ЄС дала змогу наростити поставки виробників харчових товарів та сільськогосподарської сировини. Водночас це не є компенсаторним механізмом для втраченої технологічної спеціалізації на зовнішніх ринках.

7. Зрив фактичної імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Очевидно, що економіка країни не зможе перейти на нові правила навіть з урахуванням перехідного періоду, наданого Україні. Національні виробники обмежені у ресурсах, необхідних для переходу на нові принципи технічного регулювання, стандарти та порядок оцінки відповідності. *Зрив імплементації торговельної частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС здатний знівелювати ключові здобутки євроінтеграційних прагнень України.*

Висновки

Ключовим орієнтиром забезпечення економічної безпеки України залишається необхідність забезпечення структурної перебудови національної економіки на інноваційній основі, що дало б можливість значно підвищити конкурентоспроможність вітчизняних виробників на світових ринках. **Практичними кроками мають стати системні заходи держави у таких сферах.**

1. Формування національної експортної ініціативи, результатом якої має стати розроблення Національної експортної стратегії України. Це відповідальний та сучасний крок, який має забезпечити новітню модель позиціонування України у міжнародному середовищі. Експортна ініціатива України має увібрати такі важливі складники:

- забезпечення комунікативного механізму взаємодії державних інституцій з експортерами для оперативного реагування на проблемні аспекти експортної діяльності та дискримінаційних проявів на зовнішніх ринках;
- розвиток комерційної дипломатії та активне застосування механізмів СОТ для захисту національних економічних інтересів;
- забезпечення механізму безумовного та автоматичного відшкодування ПДВ експортерам та приведення у відповідність до міжнародних стандартів системи попередження зловживань у цій сфері;
- створення системи адаптації експортерів до стандартів та технічних вимог, які стосуються традиційних та потенційних нових продуктів українського експорту;
- організація системного моніторингу цінової кон'юнктури на міжнародних ринках;
- розроблення концепції державного сприяння виходу на зовнішні ринки підприємств малого й середнього бізнесу;
- формування базових засад функціонування фінансового сприяння експортної діяльності,

зокрема через систему експортного кредитування та гарантування.

2. Забезпечення стабілізації валютного ринку, передусім для створення умов для повернення експортерами валютної виручки. Ключовою метою є синхронізація валютних котирувань Національного банку України та ринково-го середовища. Стабілізації ситуації сприятиме відмова від фіскальних обтяжень на операції з валютою, як, наприклад, вимога НБУ щодо обов'язкової реалізації валютної виручки експортерами, стягування комісій та інших платежів тощо. Натепер саме ці чинники обумовлюють існування декількох одночасних валютних котирувань. *Перспективним є спрощення доступу експортерів через банківські механізми до міжбанківського валютного ринку.*

3. Усунення бар'єрів для реалізації експортних можливостей вітчизняного бізнесу. Системній дерегуляції має бути піддано сферу експортної ініціативи вітчизняних виробників. Регуляторне обтяження порядку здійснення експорту має бути остаточно приведене у відповідність із провідною практикою країн ЄС. Ревізія дозвоільно-розпорядчих та погоджувальних процедур має бути зменшена до обґрунтованого мінімуму.

4. Реорганізація системи адміністрування у сфері експорту. Потрібно виокремити *службу сприяння та координації міжнародної торгівлі*. Її ключовим завданням має стати консолідація зусиль щодо просування торговельної присутності вітчизняних виробників на зовнішні ринки на засадах повноцінного застосування інструментів СОТ та механізмів, що стали доступними для України в умовах імплементації Угоди про асоціацію з ЄС.

Список використаних джерел

1. *Про схвалення* Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2015 рік та основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2016 і 2017 роки та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: постанова КМУ від 27.08.2014 р. № 404 зі змінами, внесеними згідно з постановою № 76 від 14.02.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/404-2014-%D0%BF>

2. *Про основи* національної безпеки України: закон України від 19.04.2003 р. № 964-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

3. *Аналітична доповідь* Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». – К. : НІСД, 2014. – 148 с.

4. *Економічна безпека держави* / Під заг. ред. д.е.н., проф., чл.-кор. НАНУ Власюка О. С., д.е.н., проф., Мокія А. І. – Львів : Апріорі, 2013. – 836 с.

5. Розширення присутності вітчизняних представників у ключових інституціях ЄС для формування ефективної системи лобіювання інтересів експортерів. Зокрема дієвих практичних кроків від вітчизняної економічної дипломатії потребують вітчизняні виробники для їхнього просування у забезпечення потреб міжнародної системи державних закупівель. Щорічний обсяг державних закупівель тільки в ЄС сягає у понад 2,4 трлн євро, що створює «вікно» можливостей для вітчизняних експортерів.

Перед державою нині постають безпрецедентні за масштабом виклики та загрози як у зовнішньоекономічній, так і в економічній безпеці загалом. Практично йде боротьба за саме існування економічного суверенітету України. *Євроінтеграція* не є обмеженням відносин лише з ЄС, як хибно трактують цей процес зловмисники, а *повноцінним та збалансованим розвитком взаємовигідного співробітництва зі всіма регіонами*. **Власне, у такому ключі мають перспективу наступні дослідження, де б розкривалася практична сутність адаптації сучасної міжнародної практики до потреб України.**

Сучасна трансформація зовнішньоторгівельного співробітництва України в умовах європейської інтеграції та згортання торгівлі з Росією має вирішити стратегічне завдання, яке на цей час ставить держава, – це розв'язання проблеми нереалізованого експортного потенціалу, що у стратегічній перспективі здатне компенсувати втрачену виробничу спеціалізацію та забезпечити гідне місце України у міжнародному середовищі.

References

1. *Pro sxvalennya* Prohnozu ekonomichnoho i socialnoho rozvytku Ukrainy na 2015 rik ta osnovnykh makropokaznykiv ekonomichnoho i socialnoho rozvytku Ukrainy na 2016 i 2017 roky ta vyznannya takymy, shho vtratyly chynnist, deyakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy: postanova KМУ vid 27.08.2014 № 404 zi zminamy, vnesenymy zhidno z postanovoyu № 76 vid 14.02.2015. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/404-2014-%D0%BF>

2. *Pro osnovy* nacionalnoyi bezpeky Ukrainy: zakon Ukrainy vid 19.04.2003 № 964-IV. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

3. *Analitychna dopovid* Nacionalnoho instytutu stratehichnykh doslidzhen» do pozacherhovoho Poslannya Prezydenta Ukrainy do Verhovnoyi Rady Ukrainy «Pro vnutrishnye ta zovnishnye stanovyshhe Ukrainy u sferi nacionalnoyi bezpeky». – K. : NISD, 2014. – 148 s.

4. *Ekonomichna bezpeka derzhavy* / Pid zah. red. d.e.n., prof., chl.-kor. NANU Vlasyuka O. S., d.e.n., prof. Mokiya A. I. – L»viv : Apriori, 2013. – 836 s.

5. *Модельовання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України: монографія* / А. І. Сухоруков, Ю. М. Харазішвілі. – К. : НІСД, 2012. – 368 с.

6. *Ляшенко О. М.* Виявлення загрози економічній безпеці держави через оцінювання диспропорційності соціально-економічного розвитку регіону (на прикладі Луганської області) / О. М. Ляшенко, С. К. Рамазанов, Г. Г. Воронова // Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство. – Луганськ : Вид-во «Промдрук», 2014. – С. 7–49.

7. *Шемаєва Л. Г.* Виклики та загрози фінансовій безпеці сектору державних фінансів України в контексті європейської інтеграції / Л. Г. Шемаєва // Фінанси України. – 2014. – № 1(217). – С. 15–30.

8. *Юрків Н. Я.* Загрози економічній безпеці реального сектора економіки / Н. Я. Юрків // Збірник наукових праць Національного університету ДПС. – Ірпін, 2014. – №1.

9. *Іванова І. М.* Інституційне забезпечення державної підтримки експорту в Україні / І. М. Іванова // Стратегічні пріоритети. – К. : НІСД, 2014. – № 3(32). – С. 61–72.

10. *Власюк Т. О.* Специфіка забезпечення зовнішньоторговельної безпеки України в умовах глобалізації / Т. О. Власюк // Стратегічні пріоритети. – К. : НІСД, 2014. – № 4(33). – С. 53–63.

11. *Митна статистика зовнішньої торгівлі* : бюл. Державна фіскальна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/ms/>

12. *WorldEconomic Outlook*, IMF Oct. 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/02/pdf/text.pdf>

13. *Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році»*. – К. : НІСД, 2015. – 684 с.

14. *Про рішення* Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» : указ Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

5. *Modelyuvannya ta prohnozuvannya socialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrayiny: monohrafiya* / A. I. Suxorukov, Yu. M. Harazishvili. – K. : NISD, 2012. – 368 s.

6. *Lyashenko O. M.* Vyyavlennya zahrozy ekonomichnij bezpeci derzhavy cherez ocinyuvannya dysproporcijnosti socialno-ekonomichnoho rozvytku rehionu (na prykladi Luhanskoyi oblasti) / Ramazanov S. K., Lyashenko O. M., Voronova H. H. // Systema ekonomichnoyi bezpeky: derzhava, rehion, pidpryyemstvo. – Luhansk: Vyd-vo «Promdruk», – 2014. – S. 7–49.

7. *Shemayeva L. H.* Vyklyky ta zahrozy finansovij bezpeci sektoru derzhavnyx finansiv Ukrayiny v konteksti yevropejskoyi intehracyi / L. H. Shemayeva // Finansy Ukrayiny. – 2014. – № 1(217). – S. 15–30.

8. *Yurkiv N. Ya.* Zahrozy ekonomichnij bezpeci realnoho sektora ekonomiky // N. Ya. Yurkiv / Zbirnyk naukovyx prac Nacionalnoho universytetu DPS. – Irpin, 2014. – №1.

9. *Ivanova I. M.* Instytucijne zabezpechennya derzhavnoyi pidtrymky eksportu v Ukrayini / I. M. Ivanova // Stratehichni priorytety. – K. : NISD, 2014. – № 3(32). – S. 61–72.

10. *Vlasyuk T. O.* Specyfika zabezpechennya zovnishnotorhovelnoyi bezpeky Ukrayiny v umovax hlobalizacyi / T. O. Vlasyuk // Stratehichni priorytety. – K. : NISD, 2014. – № 4(33). – S. 53–63.

11. *Mytna statystyka zovnishnoyi torhivli* : vyul. Derzhavna fiskalna sluzhba Ukrayiny. Retrieved from <http://sfs.gov.ua/ms/>

12. *WorldEconomic Outlook*, IMF Oct. 2014. Retrieved from <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/02/pdf/text.pdf>

13. *Analitychna dopovid do Shhorichnoho Poslannya Prezidenta Ukrayiny do Verkhovnoyi Rady Ukrayiny «Pro vnutrishnye ta zovnishnye stanovishhe Ukrayiny v 2015 roci»*. – K. : NISD, 2015. – 684 s.

14. *Pro rishennya* Rady nacionalnoyi bezpeky i oborony Ukrayiny vid 6 travnya 2015 roku «Pro Stratehiyu nacionalnoyi bezpeky Ukrayiny» : ukaz Prezidenta Ukrayiny vid 26.05.2015 № 287/2015. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>